

УНИВЕРЗИТЕТ У БАЊОЈ ЛУЦИ
ФИЛОЛОШКИ ФАКУЛТЕТ

ФИЛОЛОГ

ЧАСОПИС ЗА ЈЕЗИК, КЊИЖЕВНОСТ И КУЛТУРУ

PHILOLOGIST

JOURNAL OF LANGUAGE, LITERARY AND CULTURAL STUDIES

УНИВЕРЗИТЕТ У БАЊОЈ ЛУЦИ
ФИЛОЛОШКИ ФАКУЛТЕТ

VII/2013

Вера Чолаковић
Универзитет у Бањој Луци
Филолошки факултет

УДК 811.163.41.09 Соларић П.
DOI 10.7251/FIL1307340C

ЦЈЕЛОВИТА СЛИКА СОЛАРИЋЕВОГ ЈЕЗИКА

Бабић, Биљана (2012), *Ортографске и језичке карактеристике у штампаним дјелима Павла Соларића*, Бања Лука: Филолошки факултет.

1. У издању Филолошког факултета у Бањој Луци појавила се 2012. године монографија Биљане Бабић из области дијакхроне граматике *Ортографске и језичке карактеристике у штампаним дјелима Павла Соларића* чиме је коначно у потпуности, цјеловито и систематски проучен језик Павла Соларића.

Биљана Бабић (рођ. Панић), сагледавајући језичка начела Павла Соларића и карактеристике његовог језика, одредила је његово мјесто и значај за развој српског књижевног језика, увијек имајући у виду вријеме у којем живи и ствара Соларић, али такође никада не губећи из вида ни сличности или разлике међу графичким, ортографским и језичким појавама у Соларићевим дјелима и дјелима његових савременика, ради доношења релевантних закључака. Будући да Павле Соларић пише почетком 19. вијека, у периоду прије нормирања српског књижевног језика на народној основи, у вријеме када не постоји јединствен књижевни језик, него више књижевнојезичких израза (рускословенски, славеносрпски, живи елементи српскословенског, али и тенденција да се пише народним језиком), јасно је да је Павле Соларић један од стваралаца који су у процесу нормирања српског књижевног језика дали свој немали допринос.

Прву монографију о животу и стваралаштву Павла Соларића написао је

Никола Андрић и објавио је под насловом *Живот и рад Павла Соларића* 1902. године. Језик у Соларићевим дјелима, прије објављивања књиге Биљане Бабић, проучаван је спорадично и ограничено на поједине језичке црте у радовима Михајла Стевановића, Павла Ивића, Александра Младеновића, Петра Борђића, Александра Албијанића, Ирене Грицкат, Јована Кашића, Саве Дамјанова, Исидоре Бјелаковић и Радице Ђукановић. Биљана Бабић је и раније писала о Соларићу, о чему свједочи неколико радова, а поред тога њен научни рад усмјерен је и ка језику других писаца 19. вијека.

2. У овој монографији праћене су језичке карактеристике у оригиналним Соларићевим дјелима, на свим језичким нивоима, од фонетике, морфологије, синтаксе до лексике, уз сагледавање графичких и ортографских рјешења. Структуру рада последице *Увода* чине поглавља: *Графија и ортографија*, *Фонетика*, *Морфологија*, *Синтаксичке особености*, *Лексика*, *Закључна разматрања*.

Ауторка, у поглављу *Графија и ортографија* (стр. 41–84), темељно анализира графичка рјешења фонема – посебно оних које су се у вријеме штампања Соларићевих књига биљежиле на различите начине, будући да ћирилица још увијек није била реформисана и да није било чврсте ортографске норме. Такође,

ауторка открива колико се Соларићев граfiјски и ортографски систем подудара с граfiјским системом његових савременика или одступа од њега, колико је у складу са законитостима рускословенског језика и на који начин је обиљежавао гласове специфичне за српски народни језик. За лакше сагледавање Соларићевог система писма Биљана Бабић начинила је прегледну табелу графема и графематских реализација фонема, што може убрзати компарирање са системом писма других писаца тог периода или олакшати ишчитавање сличних текстова свима који би своје интересовање усмјерили у том правцу. Анализом су обухваћени сви вокали појединачно чиме је указано да су исте фонеме биљежене на више начина, најмање на два начина, што је најчешће условљено позицијом у ријечи. Од свих вокала најинтересантније је биљежење вокала *и*, који се поред најчешћега графемског рјешења <и> биљежи помоћу још четири графеме од којих свака има своју позициону варијанту (алограф). Посматрани су и начини биљежења сугласника, а посебно је важан осврт на биљежење сонанта /j/ и групе /шт/ који су у науци, сваки на свој начин, стварали недоумице. Анализом сугласничких група открива се колико је Соларић био на трагу рускословенске традиције односно етимолошког правописа, а колико је био на трагу фонетског правописа који ће на крају однијети побједу над етимолошким у процесу нормирања стандардног српског језика.

У поглављу *Фонетика* (стр. 85–116) читаоци могу сазнати о рефлексу јата (Ђ) у Соларићевом језику, као и о томе зашто Соларић, рођен на ијекавском говорном подручју, али и везан за екавско говорно подручје, пише јат тамо гдје му је етимолошки мјесто, затим каква рјешења у вези с том проблематиком предлаже. Пред читаоцима је инвентар вокалског система, али и особености вокала

запажених у оригиналним штампаним дјелима Павла Соларића. Соларић пише „о Россійскомъ ЦарствѢ“, али поред облика „Росіи“ пише и „Русіи“, „Русси“, такође пише „капетану“ иако му је познат и „капитанъ“ у истом значењу. Надаље, умјесто *караактер* пише „характер“ и „характирѣ“. Код именице *љубав* морамо застати, јер је Соларић попут својих савременика чешће пише у облику „любовѣ“ под руским утицајем. Наведени примјери само су илустрација колебања у употреби појединих самогласника чему је у књизи посвећена посебна пажња. У другом дијелу овог поглавља приказан је консонантски систем (стр. 104–116), карактеристични сугласници и незаобилазне гласовне промјене. У вези са сугласничким гласовним промјенама као и у вези са особинама вокалског система, примјећује се преплитање рускословенских и српкословенских језичких особина. Колебао се Соларић између утицаја рускословенског, али и оних увријежених језичких особина из српкословенског, па и онога што из живог народног језика навире, међутим, тај рускословенски утицај очигледан је посебно на фонетском плану.

У поглављу *Морфологија* (стр. 117–168) систематски су изложене карактеристике Соларићевог језичког израза на плану врста ријечи, падежних специфичности односно особености глаголских облика. Соларић је и сам у својој граматичкој (*Писменица*) изложио подјелу ријечи на врсте која се састоји из осам врста ријечи попут исте подјеле у актуелним граматикама тога времена (граматике М. Смолитског, А. Мразовића, М. В. Ломоносова). Тиме долазимо до сазнања о Соларићевој упућености у лингвистичке токове с почетка 19. вијека. Од некадашњих петнаест именичких основа до данашње четири врсте промјене именица, деклинација именица у српском језику прешла је дуг пут. На

том развојном путу значајну улогу одиграли су и писци с краја 18. и почетка 19. вијека, а међу њима и Павле Соларић, па су запажања о деклинационим типовима и падежним наставцима, изложена у овој монографији, драгоцјена за боље разумијевање поменутог развојног пута, што је и за србистуку веома важно. Код Соларића влада шаренило падежних наставка, а у том шаренилу препознају се тенденције даљег развоја ка систему падежних наставка какав имамо данас. Биљана Бабић детаљном анализом долази до свих могућих падежних наставка, посматрајући их дијахроно, при чему полази од старословенског стања и прати њихов развојни пут до затеченог стања у Соларићевим дјелима.

У поглављу *Морфологија*, послје именских ријечи, читаоци се могу упознати с глаголима и особинама глаголских облика (стр. 154–167), а овом приликом посебно скрећемо пажњу на оне глаголске облике гдје се могу препознати утицаји народних говора, у првом реду војвођанских говора, као другог тока утицаја који иде ка основној тежњи и Соларића као и његових савременика, да се пише народним језиком. Сви сложени глаголски облици код Соларића су као и у народном језику, с тим што Соларић користи и облике оба потенцијала и два типа футура, а дијалекатска специфичност војвођанских говора огледа се у 3. лицу множине презента (знаду, умѣду).

У поглављу *Синтаксичке особености* (стр. 169–201) обрађене су најкарактеристичније синтаксичке особине Соларићевог језика. Анализом су обрађени: ред ријечи и организација реченице, карактеристичне појаве из синтаксе падежа и неке карактеристичне појаве у вези с глаголским облицима. У складу са стилским манирима доба у којем ствара, Соларић пише дуге реченице, разгранате с доста атрибута и редом ријечи који би данашњим читаоци-

ма дјеловао непотребно закомликованим. Иако је и данас ред ријечи у српском књижевном језику углавном слободан, није уобичајено да глаголска допуна буде на првом мјесту, а управни глагол /морати/ на другом мјесту као код Соларића у примјерима попут „мало полезно остати мора“ или појава да инфинитив буде на крају реченице одвојен од других глаголских форми. Соларић, поред данас уобичајеног реда ријечи атрибут – именица, као у примјерима „пуне књиге“, „до својега времена“, често користи и синтагме с инверзијом, што илуструјемо једним од низа примјера „одъ Равнителя небескога“, међутим, појављују се још неке комбинације, попут „милїи млади Сербскїи чтецы мои“ гдје је именица између атрибута. Када је у питању синтаксичка употреба падежа, осврнућемо се на нека запажања током читања монографије. Рецимо, у негираним реченицама у функцији објекта поред употребе акузатива долази и генитив без приједлога, изражавање посесивности поред присвојних придјева лијепо се постиже и помоћу генитива без приједлога, али и помоћу генитива с приједлозима, у пасивним конструкцијама присутан је инструментал субјекта. Међу специфичностима из синтаксе глаголских облика треба напоменути да је присутна конструкција за + инфинитив (нпр. „За рѣшити у тренуће ока овај споръ“) у језику Соларићевих дјела као што је обична и у дјелима његових савременика. Ова конструкција није нормативно прихватљива с обзиром на то да инфинитив води поријекло из прасловенског од номинатива јединине глаголских именица *i* (кратко) основа, али примјећујемо да је продирала у језик писаца Соларићевог времена. Као и на другим језичким нивоима, приликом анализе, праћен је утицај рускословенског језика, а за синтаксу је утврђено да је утицај рускословенског и других

страних језика које је Соларић познавао најизраженији.

Биљана Бабић на лексичком нивоу, у поглављу *Лексика* (стр. 202–209), усмјерава истраживање ка томе да се утврде изворишта Соларићевог лексичког фонда, карактер језика у његовим дјелима и Соларићев однос према туђицама. Попут писаца свога доба Соларић је настојао да начини нове ријечи за оне појмове за које није било одговарајућих лексема у српском језику, у првом реду у домену терминологије, јер је сматрао да је то боље од увођења туђица. У поглављу *Лексика* извршена је класификација и статистичка анализа лексике чиме је дата потпунија слика језика Павла Соларића.

3. Књига *Ортографске и језичке карактеристике у штампаним дјелима Павла Соларића* не доноси само објашњења особености Соларићевог језика него и слику прилика српског језика прије Вуковог реформаторског рада, она шири наше видике ка једном времену и људима који су дали свој допринос нормирању српског језика, а да ми тога врло често нисмо ни свјесни. Намијењена је, прије свега, научним посленицима, студентима србистике и славистике, и свима чије је интересовање усмјерено ка историји језика кроз коју боље разумијемо савремени језик и његов коријен.

vera.col.3@gmail.com